
Een nieuwe aanpak in bibliotheekbeleid

Provincie Utrecht

Definitieve versie - mei 2013

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	2
2. Maatschappelijke ontwikkelingen	2
3. Ontwikkelingen rijksbeleid.....	3
4. Beleid provincie Utrecht	3
De bibliotheken in Utrecht	3
Coalitieakkoord en cultuurnota 'Cultuur van U' 2012-2015	5
Uitgangspunten voor beleid	6
5. De huidige situatie.....	7
6. Analyse Utrechtse bibliotheken.....	8
Wat gaat nu goed?	8
Wat gaat nu niet goed?.....	8
Conclusie	9
7. Een nieuwe aanpak	10
Toelichting.....	10
Kaderbrief BiSC	12
Aandachtspunten.....	12
Totstandkoming voorstel	12
8. Financiën	13

1. Inleiding

Er breekt een nieuwe fase aan, waarin bibliotheken alle zeilen moeten bijzetten om overeind te blijven in een snel veranderende digitale wereld. Daarnaast hebben we geconstateerd dat in de provincie Utrecht de onderlinge verschillen tussen de bibliotheken groter worden en daarmee de behoeften gaan verschillen. Met de huidige aanpak vanuit de provincie kunnen we niet goed op deze verschillen inspelen. In deze notitie stellen we een nieuwe aanpak in het provinciale bibliotheekbeleid voor met als doel de bibliotheken in de provincie Utrecht te ondersteunen en te versterken. Dit willen we op zo'n manier doen dat datgene dat gezamenlijk is opgebouwd zoveel mogelijk behouden blijft en we ook ruimte creëren om in te kunnen spelen op de verschillen. Deze nieuwe aanpak is een uitwerking van de kaders in het huidige coalitieakkoord en de cultuurnota 'Cultuur van U' en is afgestemd op landelijk en gemeentelijk beleid.

Om overzicht te bieden schetsen we eerst de maatschappelijke en landelijke ontwikkelingen. Daarna geven we feiten over de bibliotheken in de provincie Utrecht en zetten we het provinciale beleid en uitgangspunten uiteen. Op basis van het huidige aansturingmodel gaan we in op datgene dat nu goed en niet goed gaat gevolgd door een conclusie. Dit leidt tot een voorstel voor een nieuwe aanpak.

2. Maatschappelijke ontwikkelingen

Opkomst van de digitale media

Digitalisering heeft grote invloed op de bibliotheken. Een belangrijke verandering is de opkomst van het digitale boek. Het aantal digitaal verkrijgbare boeken zal gestaag toenemen. Daarnaast zorgt de opkomst van internet ervoor dat de bibliotheek niet meer de enige plek voor informatie is. Wel zorgt de complexiteit van het vinden van betrouwbare informatie en het omgaan met nieuwe media voor een nieuwe behoefte bij de burger. De bibliotheek speelt daarop in, onder andere door het bevorderen van mediawijsheid.

De financiële crisis

Door de financiële crisis zijn gemeenten en provincies genoodzaakt om fors te bezuinigen op de bibliotheken. De provincie heeft vanuit het coalitieakkoord per 2013 21% bezuinigd op BiSC en SUB: 15% vanuit de algemene efficiëntiekorting voor alle provinciaal gesubsidieerde instellingen en 6% met de bezuiniging op een regeling voor de kleinere bibliotheken die voorheen aangesloten waren bij de Provinciale Bibliotheek Centrale (de voorloper van de BiSC).

Tevens is de druk op de efficiëntie hoog. Een digitale bibliotheek is uiteindelijk veel goedkoper, dus zal er een verschuiving plaatsvinden van een fysieke naar een digitale bibliotheek. Per 1 januari 2014 zal er een uitname uit het gemeentefonds plaatsvinden voor de digitale bibliotheek. De hoogte van het bedrag en de fasering worden in 2013 bepaald.

Opkomst overheidsaandacht voor nieuwe financieringsvormen

Overheden zullen vooral sturen op ondernemerschap. Er moet een nieuwe balans ontstaan tussen overheidsfinanciering en geld uit de samenleving om bibliotheekvestigingen in stand te houden. Dit kan betekenen dat tarieven omhoog gaan, er 'vrienden' van de bibliotheek worden gezocht, investeerders gevonden worden en ook dat er meer eenvoudige bibliotheekvoorzieningen komen die niet voldoen aan huidige kwaliteitseisen (certificering).

Decentralisering sociale domein naar gemeenten

In het sociale domein krijgen gemeenten steeds meer verantwoordelijkheden. Denk aan de Wet Op de Maatschappelijke Ondersteuning en de decentralisatie van de jeugdzorg. Om hier zo effectief en efficiënt mogelijk mee om te gaan wordt de bibliotheek steeds meer gevraagd samen te werken met andere organisaties. De bibliotheek kan hiervoor veel mogelijkheden aanbieden met haar laagdrempelige voorziening. Zo heeft bijvoorbeeld de bibliotheek Zuid Oost Utrecht een 'zoute inval' waar ouderen elkaar in de bibliotheek ontmoeten. Ook kan een bibliotheek bijvoorbeeld vrijwilligerswerk aanbieden voor werklozen, die daarmee meteen ervaring opdoen die bruikbaar kan zijn voor de arbeidsmarkt.

Verschraling dorpen door afname voorzieningen

Onder andere door de toename van de mogelijkheden op internet zoals online shoppen en social media zullen winkelstraten en voorzieningen steeds leger worden. Een bibliotheek kan op deze ontwikkeling inspelen door op zoek te gaan naar een andere invulling. Door een place to be te worden, een plek voor ontmoeting, kennisuitwisseling, cultuur en debat. Dit alles valt of staat met de ruimte die de gemeente hiervoor biedt en de kwaliteit van het bibliotheekbestuur.

Landelijke feiten

De openbare bibliotheken hebben in totaal 4 miljoen leden, waarvan iets meer dan de helft jeugdleden zijn. Per jaar zijn er ruim 100 miljoen uitleningen; 93,4 miljoen boeken en 6,5 miljoen Audio/Video-materiaal. Veel mensen bezoeken de bibliotheek ook om te studeren of om een lezing bij te wonen. In 2010 werden er ongeveer 74 miljoen bezoeken geregistreerd. De openbare bibliotheken zijn daarmee het grootste onderdeel van de culturele sector van Nederland. Uit marktonderzoek blijkt verder dat men verwacht dat met name het lenen van e-books en het hulp krijgen in omgang met nieuwe media de komende jaren zal stijgen – met respectievelijk 23 en 12 %.

3. Ontwikkelingen rijksbeleid

Het bibliotheekwerk wordt door OCW, provincies en gemeenten geregeld. De opdrachtgever van de bibliotheken zijn de gemeenten. In Utrecht heeft een bibliotheek meestal meerdere gemeenten als opdrachtgever. De provincie zorgt voor de samenwerking tussen de bibliotheken op diverse terreinen en de versterking van de innovatie van de fysieke bibliotheek. Het rijk is verantwoordelijk voor het totale stelsel en richt zich op de digitale bibliotheek.

Omdat het rijk de digitale bibliotheek wil uitbouwen in samenhang met de fysieke bibliotheek wil zij per 1 januari 2015 een nieuwe bibliotheekwet invoeren. Hiermee wordt de huidige Wet op het specifiek cultuurbeleid, waarin de verantwoordelijkheden van OCW, IPO en VNG voor het bibliotheekstelsel zijn geregeld, vervangen. Aanvullend op de wet op Specifiek Cultuurbeleid hebben de drie overheden zich in een aantal aanvullende afspraken vastgelegd in het bibliotheekcharter 2010-2012. Om de periode tot het ingaan van de bibliotheekwet te overbruggen zijn op 10 april 2013 door OCW, IPO en VNG nieuwe bestuurlijke afspraken ondertekend over het openbare bibliotheekwerk 2013-2014.

In de wetstekst is opgenomen dat de drie overheden verantwoordelijk zijn voor het netwerk van partijen in het bibliotheekstelsel. Bij het rijk ligt de focus op de digitale bibliotheek en het totale stelsel en bij provincie en gemeenten ligt de focus op de fysieke bibliotheek. Beide onderdelen dienen wel in wisselwerking met elkaar uitgevoerd te worden. Daarnaast is specifiek afgesproken dat de provincies verantwoordelijk zijn voor de logistiek, transport en de innovatie met betrekking tot de fysieke bibliotheek. Aangegeven wordt dat een provinciale serviceorganisatie deze taak uitvoert. Deze provinciale serviceorganisatie hoeft geen aparte voorziening te zijn, maar kan ook een onderdeel van een provincie zijn.

De Koninklijke Bibliotheek (KB) krijgt een centrale positie als nationale bibliotheek met een duidelijke regierol voor onder meer het beheer (infrastructuur en content/context) en de exploitatie van de digitale bibliotheek, inclusief innovatie. Van provincie en gemeenten wordt – als onderdeel van het netwerk – verwacht dat zij samenwerken en afstemmen met de KB op de in de wet geformuleerde onderdelen.

Bij de ontwikkeling van de nieuwe aanpak hebben we rekening gehouden met de huidige en te verwachten wettelijke taak van de provincie en de bestuurlijke afspraken tussen OCW, IPO en VNG.

4. Beleid provincie Utrecht

In dit hoofdstuk geven we eerst een aantal feiten over de bibliotheken in de provincie Utrecht. Vervolgens beschrijven we de kaders uit het huidige coalitieakkoord en de cultuurnota. Tot slot beschrijven we de uitgangspunten voor het bibliotheekbeleid die van belang zijn voor de nieuwe aanpak.

De bibliotheken in Utrecht

Vóór 2005 waren er 42 bibliotheekorganisaties in de provincie Utrecht. Nu zijn er 9 bibliotheekorganisaties. 7 van deze 9 bibliotheken werken met elkaar samen in Stichting Samenwerkende Utrechtse Bibliotheken (SUB). De bibliotheken in Veenendaal en Nieuwegein bibliotheken nemen daar niet aan deel. In Eemnes is de bibliotheek onderdeel van de bibliotheek samen met Muiden, Weesp en Wijdmeren in de provincie Noord-Holland.

Er zijn verschillen tussen deze bibliotheken. De verschillen zijn zichtbaar in bijvoorbeeld inrichting, kwaliteit van het gebouw, wel of geen cultuurhuis, openingstijden, diverse vormen van dienstverlening en kwaliteit van de medewerkers. De verschillen hebben te maken met de verschillen in beschikbare middelen, de verschillen in het bestuur van de bibliotheek en de sturing vanuit de gemeenten.

In het volgende schema wordt per bibliotheek aangegeven hoeveel leden ze hebben, hoeveel uitleningen, welke gemeenten en hoeveel inwoners ze bedienen, welke vestigingen ze hebben en welke bibliotheken in door de provincie gesubsidieerde cultuurhuizen gevestigd zijn.

Bibliotheekregio	Aantal inwoners (circa)	Aantal leden (absoluut & percentage)*	Aantal uitleningen*	Vestigingen**	Aangesloten gemeenten	Cultuurhuizen*** (NB de cultuurhuizen zonder datum moeten nog worden opgeleverd)
Angstel, Vecht en Venen	106.000	22.848 (22%)	880.113	9 vestigingen Abcoude, Breukelen, Kockengen, Loenen, Maarssendorp, Maarssenbroek, Mijdrecht, Vinkeveen en Wilnis. 3 bibliotheekpunten Nieuwer Ter Aa, Tienhoven en Vreeland.	Stichtse Vecht De Ronde Venen	Cultuurhuis Breukelen geopend in 2009
Bibliotheek Utrecht	316.000	65.127 (21%)	2.541.888	14 vestigingen De Meern, Hoograven, Kanaleneiland, Lombok, Lunetten, Oog in al, Overvecht, Parkwijk, Tuinwijk, Utrecht Centrum (centrale bibliotheek), Vleuten, Vleuterweide (met kunstuitleen), Zuilen en Waterwin (jeugdbibliotheek).	Utrecht	Cultuurhuis Utrecht/Cultuurcampus Vleuterweide geopend in 2009 Cultuurhuis Utrecht/Cereol
Eemland	234.000	51.693 (22%)	2.141.500	11 vestigingen en 5 huiskamerbibliotheken in zorgcentra Amersfoort: Kruiskamp, Vathorst, Zielhorst, Zonnehof Achterveld, Baarn, Bunschoten, Hoogland, Leusden, Leusden Zuid en Woudenberg. Daarnaast heeft bibliotheek Eemland een kunstuitleen.	Amersfoort Baarn Bunschoten Leusden Woudenberg	Cultuurhuis Amersfoort/ICOON Vathorst geopend in 2010 Cultuurhuis Leusden/Antares geopend in 2011 Cultuurhuis Woudenberg geopend in 2012 Cultuurhuis Amersfoort/Eemhuis
Het Groene Hart	74.000	15.938 (22%)	677.903	7 vestigingen Harmelen, Kamerik, Linschoten Montfoort, Oudewater, Schilderskwartier (jeugdbibliotheek) Woerden en Zegveld ,	Woerden Montfoort Oudewater	Cultuurhuis Woerden/Brede School Schilderskwartier geopend in 2007 Cultuurhuis Linschoten/De Brede Vaart geopend in 2010 Cultuurhuis Oudewater geopend in 2011
Idea	163.000	29.766 (18%)	1.279.565	RegioCultuurCentrum Idea bestaat uit zes bibliotheken, een theater, een kunstencentrum, een cultuurpunt voor de amateurkunst en een kunstuitleen	Bunnik De Bilt Soest Zeist	Cultuurhuis Bunnik/Dorpshart Cultuurhuis De Bilt/CEC De Melkweg

Bibliotheekregio	Aantal inwoners (circa)	Aantal leden*	Aantal uitleningen*	Vestigingen**	Aangesloten gemeenten	Cultuurhuizen*** (NB de cultuurhuizen zonder datum moeten nog worden opgeleverd)
Lek en IJssel	116.000	25.770 (22%)	994.739	6 vestigingen Benschop, Houten-Centrum, Houten-Schoneveld, IJsselstein, Lopik en Vianen 7 bibliotheekpunten Cabauw, Everdingen, Hagestein, Jaarsveld, Polsbroek, Schalkwijk en Zijderveld.	Houten IJsselstein Lopik Vianen	Cultuurhuis Houten/Schoneveld geopend in 2010 Cultuurhuis Schalkwijk/Houten geopend in 2012 Cultuurhuis Lopik/Nieuw Wieleroord
ZOUT	95.000	20.192 (21%)	772.502	11 vestigingen Amerongen, Cothen, Doorn, Elst, Dribergen, Langbroek, Leersum, Maarn, Renswoude, Rhenen en Wijk bij Duurstede.	Renswoude Rhenen Utrechtse Heuvelrug Wijk bij Duurstede	Cultuurhuis Doorn/Gemeente Utrechtse Heuvelrug geopend in 2007 Cultuurhuis De Binder Leersum, Gemeente Utrechtse Heuvelrug geopend in 2007 Cultuurhuis Wijk bij Duurstede/Cothen geopend in 2010 Cultuurhuis Gemeente Rhenen/MFG Elst geopend in 2012 Cultuurhuis Amerongen/Gemeente Utrechtse Heuvelrug Cultuurhuis Langbroek/Wijk bij Duurstede/MFA Langbroek
Nieuwegein	61.000	10.852 (18%)	407.237	Eén centrale vestiging	Nieuwegein	
Veenendaal	63.000	16.005 (25%)	547.898	Eén centrale vestiging	Veenendaal	Cultuurhuis Veenendaal/ De Cultuurfabriek geopend in 2010

*cijfers uit kwartaalrapportage SUB, vierde kwartaal 2012

**Aantal vestigingen: stand van zaken 2012

***De definitie van een cultuurhuis voor de provincie is een gebouw waarin minimaal een bibliotheekvoorziening en twee andere organisaties gevestigd zijn en hun diensten aanbieden. Naast de cultuurhuizen in volgend schema zijn er nog meer grotere vestigingen die je een cultuurhuis zou kunnen noemen. Voorbeelden hiervan zijn de bibliotheek in IJsselstein en de bibliotheek in Nieuwegein.

Coalitieakkoord en cultuurnota 'Cultuur van U' 2012-2015

Uitgangspunt uit het coalitieakkoord is:

'Een goed functionerend provincie breed bibliotheekstelsel en kunst- en cultuureducatie voor de jeugd, dragen bij aan de versterking van het klimaat voor de creatieve- en kennisindustrie van onze regio. Hiermee wordt ook de voorbereiding van nieuwe creatieve kenniswerkers voor de Utrechtse arbeidsmarkt gestimuleerd'.

In de cultuurnota is het bibliotheekbeleid als volgt uitgewerkt:

De doelstelling waar de provincie voor staat is een toekomstbestendige, toegankelijke en innovatieve bibliotheekvoorziening die doelmatig en slagvaardig werkt en de burger optimaal bereikt.

Inspanningen:

- De provincie faciliteert en stimuleert de bibliotheekinnovatie en de inhoudelijke versterking van het provinciale bibliotheekstelsel in samenspraak met gemeenten en het rijk;
- De provincie faciliteert en stimuleert de samenwerkende Utrechtse bibliotheken (SUB) en het Bibliotheek Service Centrum (BiSC) om hun samenwerking duurzaam te verstevigen en ondersteunt daarmee de effectiviteit en de efficiëntie van (het netwerk van) de openbare bibliotheken in de provincie;

- De provincie stimuleert verbindingen tussen het bibliotheekbeleid en andere domeinen zodat de maatschappelijke functies van de bibliotheek optimaal tot hun recht komen;
- De provincie implementeert de nieuwe Bibliotheekwet, die in de loop van 2013 wordt ingevoerd.

Effecten en resultaten:

- Het bibliotheekstelsel in de provincie Utrecht is in 2015 efficiënter en effectiever in de samenwerking;
- Het bibliotheekstelsel in de provincie Utrecht innoveert door in te spelen op en gebruik te maken van zowel (inter)nationale ontwikkelingen als lokale en regionale initiatieven;
- SUB en BiSC geven adequaat uitvoering aan de collectieve provinciale taken (ICT, transport, collectiebeleid, marketing, HRM-beleid, kwaliteitsbeleid, ontwikkeling digitale bibliotheek en mediawijsheid);
- De samenwerkende Utrechtse regiobibliotheken handhaven één tarief, werken met één bibliotheekpas en stellen uniforme gebruikersvoorwaarden.

Context:

De bibliotheken vormen een laagdrempelige basisvoorziening die, zeker in de kleine kernen, een belangrijke sociaal-culturele functie vervult. Het bibliotheekwerk is bovendien cruciaal voor geleterdheid, informatievaardigheid en mediawijsheid voor iedereen van jong tot oud. Daarnaast is de bibliotheek een ideaal instrument voor informatieverstrekking voor andere domeinen. Zo werken de bibliotheken samen met culturele instellingen en de regionale omroep aan de informatievoorziening over het culturele aanbod. Als doorgaans grootste speler in het sociaal-culturele veld van de kleinere gemeenten is de bibliotheek bovendien vaak een belangrijke pijler onder voorzieningen als de cultuurhuizen. Het belang van al deze functies overstijgt het culturele: ook voor de kenniseconomie en voor het maatschappelijk functioneren van burgers is de bibliotheek van onschatbare waarde. Daarom maakt de provincie werk van bibliotheekbeleid en met name van de regionale en provinciale structuren die nodig zijn om de lokale vestigingen effectief en efficiënt te laten functioneren. Zoals samenwerking tussen bibliotheken en onderwijsinstellingen. Ook samenwerking met erfgoedinstellingen biedt kansen voor brede digitale ontsluiting van historische bronnen en informatie. Daarbij jagen wij vernieuwing en ondernemerschap aan en stimuleren wij verdere uitwerking van een model voor versterkte samenwerking. Hiervoor passen we de financieringsstructuur aan. We zoeken op dit gebied ook de samenwerking met de gemeenten. Op die manier geven wij invulling aan de verantwoordelijkheid die de Wet op het specifiek cultuurbeleid de provincie geeft voor netwerkvorming en het leenverkeer tussen bibliotheken. Het Charter Bibliotheekvernieuwing geeft de provincie ook medebewindstaken op het gebied van kwaliteitsbeleid, collectiebeleid, marketingbeleid, HRM-beleid en de digitale bibliotheek. Het Bibliotheek Service Centrum (BiSC) en de Samenwerkende Utrechtse Bibliotheken (SUB) geven uitvoering aan deze taken en worden daarvoor gefinancierd door de provincie. De Bibliotheekwet-in-wording zal de huidige wettelijke kaders en een deel van de afspraken uit het Charter naar verwachting bestendigen. De ontwikkeling naar een steeds intensievere backoffice-samenwerking op provinciaal niveau wordt daarmee doorgezet. Dat is nodig om de bibliotheek in staat te stellen om al zijn functies op een goede manier te blijven vervullen.

Uitgangspunten voor beleid

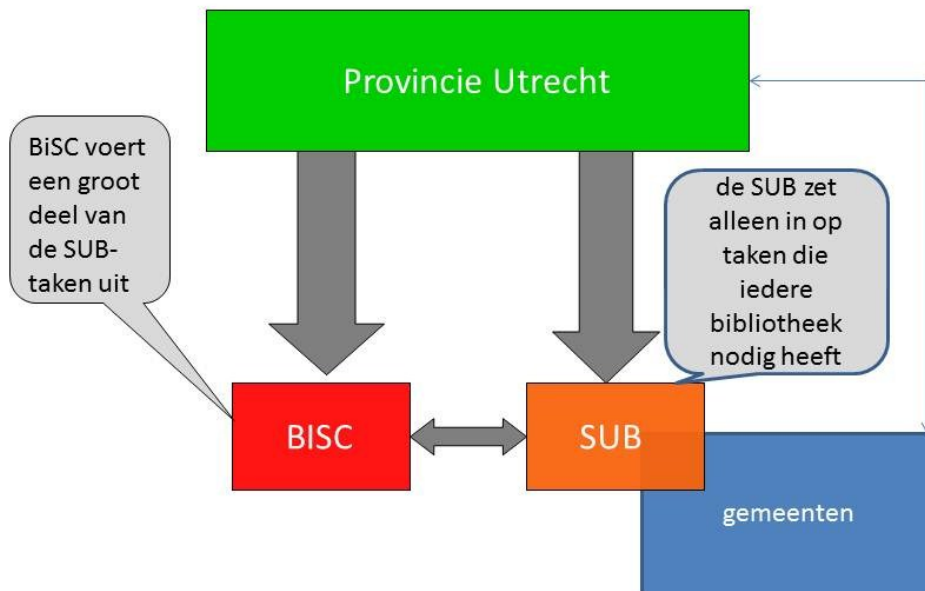
We hanteren onderstaande uitgangspunten bij het vormgeven van het nieuwe bibliotheekbeleid:

- We willen datgene dat goed gaat voortzetten en verbeteren.
- We willen zoveel mogelijk efficiëntie bereiken door zoveel mogelijk taken gezamenlijk te organiseren.
- We willen optimale vraagsturing, waarbij de bibliotheken en gemeenten de vragers zijn. Wij halen de vragen en behoeften op en geven op basis daarvan sturing aan de uitvoerders van ons beleid.
- We willen een goede afstemming tussen de fysieke en digitale bibliotheek.
- We willen maatwerk voor bibliotheken faciliteren, door in te spelen waar lokaal en regionaal behoefte aan is en rekening te houden met onderlinge verschillen.
- We willen afstemming tussen bibliotheken en gemeenten op lokaal niveau.
- We willen onze middelen kunnen besteden aan de verbeteringen en vernieuwingen die het hardste nodig zijn.
- We vinden het van belang dat de toegankelijkheid van de collectie in de provincie Utrecht voor alle burgers zo optimaal mogelijk is.
- We vinden een externe prikkel op innovatie van belang omdat het voor bibliotheken noodzakelijk is om voort te kunnen bestaan.
- Voor innovatie vinden we het van belang dat wordt samengewerkt met andere partijen.
- We willen een nieuwe aanpak die toekomstbestendig is en minimaal voldoet aan de wettelijke eisen.

5. De huidige situatie

Op dit moment is de aansturing van het bibliotheekstelsel vanuit de provincie als volgt georganiseerd.

Huidige situatie

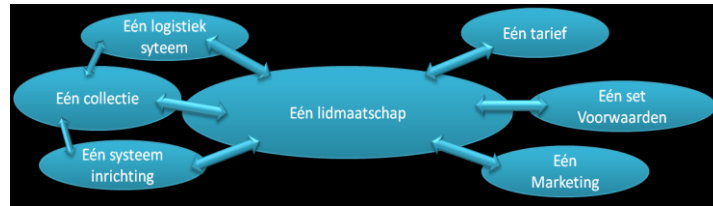
In de huidige situatie subsidieert de provincie de SUB op basis van hun jaarlijkse vernieuwingsagenda die is afgestemd op de landelijke vernieuwingsagenda van het rijk en de lokale gemeenschappelijke behoeften. De SUB besteedt de subsidie alleen aan taken die alle bibliotheken nodig hebben. De zogenaamde collectieve taken.

De BiSC ontvangt subsidie voor de stelseltaken ICT en transport en tot 1 januari ook voor Personeel en Financiën. Deze taken voert de BiSC uit op basis van Service Level Agreements (SLA's) met de bibliotheken. Het betreft de ICT die de collectie en catalogus zichtbaar en toegankelijk maakt en de financiële transacties van bibliotheekleden, rapportages ten aanzien van het leenverkeer en het leenverkeer zelf (reserveren, lenen, terugbrengen) regelt. Met het transport wordt het vervoer van de boeken tussen de bibliotheekvestigingen bedoeld. In deze uitvoering zijn onderdelen van het transport belegd bij een aantal afzonderlijke bibliotheken. De BiSC voert in opdracht van de SUB een aantal taken voor hen uit, waaronder de gezamenlijke marktpropositie, digitale bibliotheek, HRM beleid en mediawijsheid. 75 % van de provinciale geldstroom die naar de SUB gaat, wordt doorgesluist naar de BiSC, de andere 25 % wordt door de SUB ingezet voor het provinciaal collectioneren.

In dit model is de vraagsturing gewaarborgd door de SUB te laten bepalen wat er moet gebeuren voor de vernieuwingsagenda. De provincie legt de verantwoordelijkheid voor de inhoud bij de bibliotheken neer. Zij stemmen dit af met landelijk beleid en lokale behoeften en sluiten aan op het gemeentelijke beleid. De provincie stuurt op efficiëntie, effectiviteit en kwaliteit en in beperkte mate op inhoud. De provincie stemt haar beleid af met gemeenten.

De afgelopen jaren hebben de bibliotheken daardoor een gezamenlijke marktpropositie naar hun klanten kunnen opstellen. Die voorziet in één provinciaal toegankelijke collectie (inclusief de provinciale samenwerkingscollectie), één tarieven- en voorwaardenstelsel, één logistiek netwerk, één bibliotheekinformatie systeem en wordt er gezamenlijk campagne gevoerd voor het werven en behouden van leden (zie model).

Ook hebben de bibliotheken het samen voor elkaar gekregen om het collectioneren provinciaal te organiseren. Dit is bijzonder omdat dit in de meeste provincies niet is gelukt. Het collectioneren is namelijk van oorsprong de kern van het werk van een bibliothecaris en nu is dat belegd bij een centraal collectieteam.

Na acht jaar blijkt nu dat datgene wat volledig gezamenlijk kan, is bereikt. En het is een uitdaging om dat in deze tijd van crisis overeind te houden. En er zijn geen nieuwe onderwerpen die meerwaarde geven door het gezamenlijk te doen. Dit heeft te maken met de verschillen tussen de bibliotheken en gemeenten. Nu is er juist behoefte aan kwaliteitsverbetering en maatwerk. Nu is het nodig om sterk in te zetten op innovatie.

6. Analyse Utrechtse bibliotheken

In de volgende paragrafen gaan we eerst in op datgene wat nu goed gaat, daarna op de problemen en knelpunten die er nu zijn. Daarna trekken we een conclusie. Deze conclusie vormt de basis voor de nieuwe aanpak.

Wat gaat nu goed?

Gezamenlijke marktpropositie, ICT, transport en provinciaal collectioneren

Momenteel wordt de coördinatie van een deel van de uitvoering van de stelseltaken ICT en transport en de gezamenlijke marktpropositie uitgevoerd door de BiSC. Voor ICT en transport krijgen ze direct middelen vanuit de provincie en hebben ze SLA's met de bibliotheken. In feite zijn de diensten die de bibliotheken van de BiSC afnemen goedkoper door de provinciale subsidie. Een deel van het transport wordt door de afzonderlijke bibliotheken uitgevoerd. De gezamenlijke marktpropositie is in opdracht van de SUB opgebouwd. Met de gezamenlijke marktpropositie worden de afspraken over de tarieven en de set gebruikersvoorwaarden bedoeld en de daaraan gekoppelde marketing en toegang tot één collectie. Hierdoor is het mogelijk dat burgers met de bibliotheekpas overal hun boeken kunnen lenen en inleveren. De hieraan gekoppelde marketing wordt ook door de BiSC (in opdracht van de SUB) uitgevoerd. Belangrijk onderdeel bij deze gezamenlijke marktpropositie is het provinciaal collectioneren. Dit onderdeel wordt gezamenlijk uitgevoerd in opdracht van de SUB. Ook is via de SUB het gezamenlijk provinciaal collectioneren georganiseerd¹.

Bovenstaande onderdelen gaan goed en wij vinden het van belang dat dit behouden blijft, zodat iedereen toegang heeft tot de provinciale collectie en met de provinciale pas in de provincie overal boeken kan lenen en inleveren.

Wat gaat nu niet goed?

Door consensusmodel geen differentiatie mogelijk

Voor de taken zoals mediawijsheid, preventie van laaggeletterdheid, HRM beleid en diverse marketingacties zijn er onderling verschillen in behoefte aan ondersteuning en samenwerking en ook verschillen op het gebied van kwaliteit en kwantiteit.

Niet alle bibliotheken verkeren in dezelfde fase van ontwikkeling. De afstand tussen voortrekkers en volgers wordt groter. Het is niet wenselijk dat het aanbod op deze onderdelen voor alle bibliotheken gelijk wordt georganiseerd of ingevuld. Zo hebben de stadsbibliotheken hele andere behoeften en wensen dan de regiobibliotheken. Er is nu vooral behoefte aan maatwerk, waardoor we beter tegemoet kunnen komen aan de wensen en behoeften van de verschillende bibliotheken. Het lukt de bibliotheken zelf niet om tot consensus te komen als de middelen gedifferentieerd ingezet moeten worden. Dit kan namelijk ook betekenen dat de ene bibliotheek meer ondersteuning krijgt dan de ander.

Er ontbreekt een onafhankelijke partij die knopen doorhakt

Maatwerk vereist een andere sturing dan het uniform benaderen van het bibliotheekveld. Consensus via het platform van de SUB ligt dan niet voor de hand. Immers differentiatie betekent dat het principe van "gelijke monniken, gelijke kappen" niet langer van toepassing is. Er zal verschil gemaakt worden. In deze nieuwe fase is een onafhankelijke partij nodig die analyseert, afweegt en knopen doorhakt.

¹ Met het provinciaal collectioneren is bereikt dat alle bibliotheken gebruik maken van een professionele methode van collectioneren wat geresulteerd heeft in een stijging van het aantal uitleningen. Daarnaast is met het provinciaal collectioneren een gezamenlijk beleid ontwikkeld ten aanzien van het interprovinciaal leenverkeer. Dit beleid is laagdrempelig zodat zonder extra kosten voor elke burger de gehele collectie van de provincie Utrecht tot zijn/haar beschikking staat. Met de provinciale samenwerkingscollectie realiseert de SUB dat niet elk boek fysiek in elke vestiging aanwezig hoeft te zijn, waardoor elke regiobibliotheek haar collectie zo efficiënt mogelijk kan vorm geven. De duurzaamheid van de verworvenheden van het provinciaal collectioneren staat enigszins onder druk door verschil in draagkracht tussen de bibliotheken.

Vernieuwing komt onvoldoende van de grond

In het huidige model komt vernieuwing onvoldoende van de grond. Bibliotheken hebben nu beperkte mogelijkheden om tot nieuwe concepten te komen op lokaal en regionaal niveau. Er is een flexibele aanpak wenselijk om echt vernieuwingen te realiseren. Hiervoor is een prikkel nodig van buiten het reguliere bibliotheekwerk.

Instemming van gemeenten met provinciaal beleid niet helder georganiseerd

De provincie stemt in de huidige situatie jaarlijks overleg met de gemeenten, maar er is geen procedure vastgelegd waarmee de afstemming vanuit de gemeenten over de invulling van de provinciale rol en de inhoudelijke kaders is geregeld. Dit terwijl de gemeenten de opdrachtgevers zijn van de lokale bibliotheken. Wij willen een betere koppeling tussen het gemeentelijke en provinciale beleid en meer commitment vanuit de gemeenten met betrekking tot onze rol naar de bibliotheken realiseren. Dit is juist in deze crisistijd noodzakelijk omdat zo de middelen optimaal benut kunnen worden en de bibliotheken zo goed mogelijk kunnen inspelen op de ontwikkelingen in deze tijd.

Veenendaal en Nieuwegein doen niet mee

De bibliotheken in Veenendaal en Nieuwegein kunnen niet profiteren van de voordelen van de samenwerking omdat zij niet deelnemen in de SUB. Dit omdat ze niet voldeden aan de voorwaarde die de provincie vanuit het 'Eindadvies modernisering bibliotheken 2004' heeft gesteld. De provincie heeft de afgelopen jaren de volgende voorwaarde gehanteerd voor deelname aan de SUB: een bibliotheek in de provincie Utrecht die in 2003 niet minimaal 100.000 inwoners bediende, moest een niet-vrijblijvend samenwerkingsverband aangaan (bij voorkeur fusie) met een aangrenzende bibliotheek volgens de 360-graden methode. Bibliotheek Nieuwegein en bibliotheek Veenendaal voldoen niet aan deze voorwaarden.

De provincie heeft de afgelopen jaren financieel, ambtelijk en bestuurlijk ingezet op fusie tussen deze bibliotheken en een aangrenzende bibliotheek. Dit heeft echter niet geleid tot fusies of een niet vrijblijvend samenwerkingsverband en de verwachting is dat dit de komende tijd ook niet gaat gebeuren. Wij betreuren het dat de inwoners van Nieuwegein en Veenendaal niet kunnen profiteren van de voordelen van de gezamenlijke diensten. Zij missen hiermee bijvoorbeeld het voordeel om in de hele provincie boeken te kunnen lenen en inleveren. Daarnaast is de kennisuitwisseling en de samenwerking tussen deze bibliotheken en de bibliotheken in de SUB beperkt.

NB. Ook Eemnes profiteert niet mee van de provinciale samenwerking. De bibliotheek in deze gemeente is aangesloten bij een bibliotheek in de provincie Noord-Holland en valt daarmee onder de verantwoordelijkheid van de provincie Noord-Holland.

Conclusie

De stelseltaken ICT, transport en de mogelijkheid om overal je boek te kunnen lenen en inleveren, plus bijbehorende marketing en provinciaal collectioneren, zijn mooie resultaten van de afgelopen jaren. Die willen we behouden. Het huidige model is niet geschikt voor het organiseren van maatwerk en een prikkel op innovatie. Er is behoefte aan een onafhankelijke partij die knopen door kan hakken op de inhoud en de bijbehorende middelen. De goede initiatieven die hard nodig zijn om de bibliotheken te versterken, moeten meer aandacht en geld krijgen. Daarnaast vinden wij het van belang dat Veenendaal en Nieuwegein volwaardig mee kunnen doen in de samenwerking, zodat ook de burgers in deze gemeenten kunnen profiteren van de voordelen die de gezamenlijkheid met zich meebrengt.

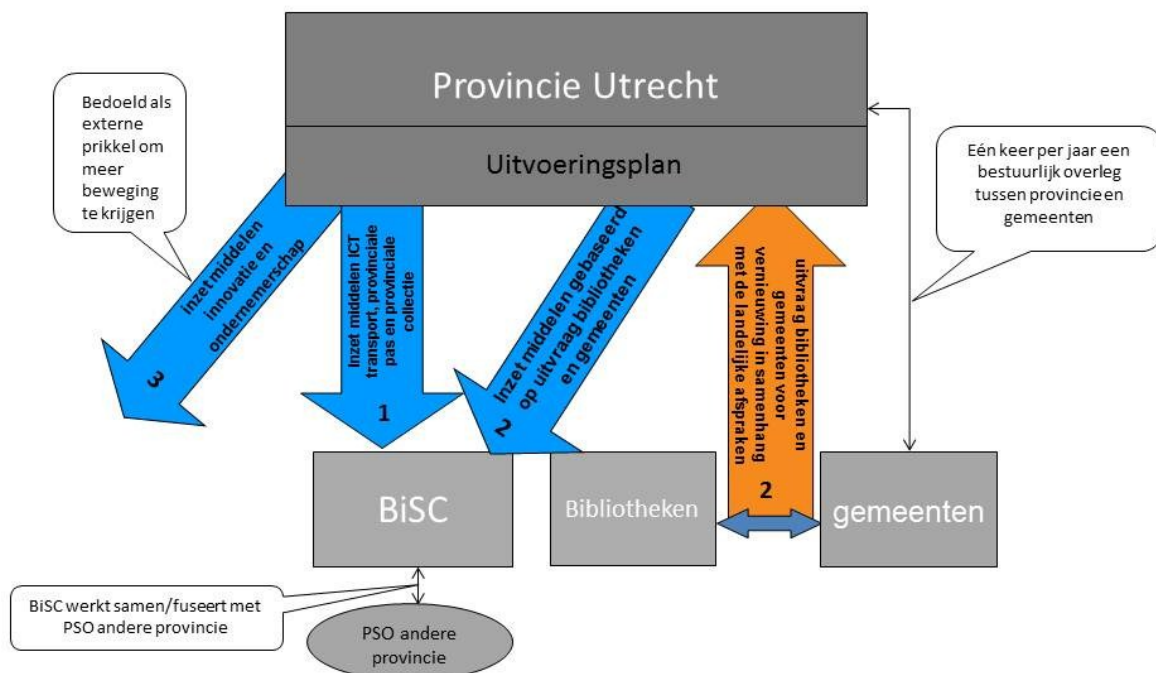
De vraag die centraal staat is: kunnen we met aanpassingen aan het huidige model de problemen het hoofd bieden? Nu is het zo dat de provincie de middelen voor de stelseltaken direct aan de BiSC verstrekt en het aan de SUB overlaat om, op basis van consensus, de middelen voor de vernieuwing te verdelen. Er dient een oplossing te komen voor het verdelen van de middelen zodanig dat alle burgers in de provincie toegang hebben tot een soortgelijk dienstenaanbod en zodanig dat er meer ruimte komt voor maatwerk en vernieuwing.

Daarom kiezen we ervoor als provincie meer sturing te geven op de inhoud en de bijbehorende middelen en ons meer te richten op maatwerk en vernieuwing. In het volgende hoofdstuk leggen we uit hoe.

7. Een nieuwe aanpak

Op basis van de analyse in het vorige hoofdstuk stellen wij de volgende nieuwe aanpak voor waarbij de provincie meer gaat sturen om zo maatwerk en vernieuwing mogelijk te maken. Het provinciale beleid, waaronder de uitgangspunten (zie pag. 7), hebben hierbij het toetsingskader gevormd. Dit model is uitvoerbaar binnen de wettelijke taak zoals die nu wordt voorgesteld in de bibliotheekwet.

De provincie treedt in dit nieuwe model op als regisseur en beslist over de toekenning van subsidie op grond van vooraf geformuleerde uitgangspunten, voorwaarden en aandachtspunten. Formeel heeft zij die status uiteraard al, maar tot nu toe was regel dat de SUB met een collectieve aanvraag kwam namens alle bibliotheken en kreeg de BiSC subsidie voor uitvoering van de stelseltaken. De provincie was als inhoudelijk regisseur niet prominent aanwezig. In het nieuwe model is dat wel het geval.

Toelichting

In dit model stelt de provincie op basis van I) het meerjarige provinciale kader (deze notitie), II) een tweejaarlijkse uitvraag bij gemeenten en bibliotheken en III) een jaarlijkse tussentijdse monitoring met gemeenten en bibliotheken, een jaarlijkse kaderbrief op die dient als basis voor de subsidieaanvraag van de BiSC (of eventueel een andere partij in de toekomst). De directe subsidie aan de SUB vervalt hiermee. Wij hechten echter wel belang aan een platform zoals de SUB, waarmee alle bibliotheken gezamenlijk naar buiten kunnen treden en dat voor de bibliotheken kan optreden als belangenbehartiger en gesprekspartner richting overheden en de BiSC. Naast het beschikbaar stellen van middelen aan de BiSC voor stelseltaken, marktpropositie en maatwerk, gaan we een derde lijn ontwikkelen gericht op innovatie en ondernemerschap (zie pag. 11). Met dit model is sprake van vraagsturing en kunnen wij rekening houden met de verschillen tussen de bibliotheken. Dit biedt ons ook de mogelijkheid om via de BiSC meer ondersteuning te bieden aan de bibliotheken in de regio.

De BiSC heeft op basis van een onderzoek door Price Waterhouse Coopers besloten een intensieve samenwerking aan te gaan met Probiblio. Dit is de provinciale serviceorganisatie voor bibliotheken van Noord en Zuid-Holland. Mogelijk leidt dit in de toekomst tot een fusie. Serviceorganisaties zoals BiSC vormen een schakel tussen landelijk en lokaal beleid. Om te zorgen dat de samenwerking geen nadelige gevolgen heeft voor ons beleid en de besteding van de provinciale subsidie, nemen we in de kaderbrief aan de BiSC voorwaarden op rond deze samenwerking en de mogelijke gevolgen voor de besteding van de provinciale middelen.

Aan de hand van de drie genummerde geldstromen wordt deze aanpak hieronder verder uitgewerkt. Tevens wordt toegelicht hoe het onderdeel bijdraagt aan behouden van datgene dat goed gaat en het verbeteren van datgene dat niet goed gaat (*cursief*).

1. Inzet middelen ICT, transport, één provinciale pas en toegang tot provinciale collectie voor hele provincie

De provincie geeft de BiSC de directe verantwoordelijkheid om de ICT (ICT die het gezamenlijke systeem van de catalogus ondersteunt) en het transport (vervoer van boeken tussen bibliotheekvestigingen) uit te voeren. Daarnaast vragen we de BiSC om ervoor te zorgen dat het mogelijk blijft dat iedere burger in de provincie Utrecht met één pas overal boeken kan lenen en inleveren (uitgezonderd Eemnes, waarin de bibliotheek deelneemt aan een Noord-Hollandse bibliotheek). De bijbehorende ledenmarketing hoort ook bij deze taak. Deze opdracht sluit goed aan bij de ontwikkeling van de nationale bibliotheekpas, wat op termijn ook het probleem van Eemnes oplost. Hierbij hoort voor de BiSC ook de taak het gezamenlijk collectiebeleid zo efficiënt en effectief mogelijk vorm te geven, zodat voor elke burger de toegang tot de hele provinciale collectie geborgd kan blijven. Dit pakket is bedoeld voor alle bibliotheken, ook de bibliotheken Veenendaal en Nieuwegein hebben de mogelijkheid te kunnen aansluiten bij dit gezamenlijk pakket van dienstverlening. Het is uiteindelijk de keuze van de bibliotheken zelf of ze gebruik willen maken van deze dienstverlening.

Hiermee behouden we wat goed gaat (gezamenlijke stelseltaken en marktpropositie incl. gezamenlijk collectiebeleid) en bieden we de mogelijkheid voor Veenendaal en Nieuwegein om te participeren.

2. Uitvraag bibliotheken en gemeenten voor vernieuwing in samenhang met de afspraken tussen OCW, IPO en VNG (oranje) & Inzet middelen provincie gebaseerd op uitvraag bibliotheken en gemeenten (blauw)

Elke twee jaar doen we een uitvraag bij gemeenten en bibliotheken. We halen op wat er speelt en kijken op welke vragen er, op basis van het provinciale kader en de landelijke bestuurlijke afspraken tussen OCW, IPO en VNG, provinciaal steviger ingezet kan worden. Deze kaders geven we jaarlijks mee aan de BiSC (of eventueel een andere partij in de toekomst) als basis voor hun subsidieaanvraag. Deze uitvraag en de uitvoering door de BiSC wordt jaarlijks gemonitord met gemeenten en bibliotheken

Hiermee maken we mogelijk dat er meer aanbod op maat en vernieuwing georganiseerd kan worden, zowel bij stads- als regiobibliotheken en dat bij verschillende behoeften en belangen de provincie de regie kan nemen op de inhoud. We stimuleren dat de bibliotheken en gemeenten hun beleid goed op elkaar afstemmen. Ook stimuleren we de samenwerking tussen bibliotheken en de uitwisseling tussen gemeenten en bibliotheken onderling. Tevens regelen we hiermee de formele instemming vanuit de gemeenten voor de provinciale inzet. Ook bieden we hiermee de mogelijkheid aan Veenendaal en Nieuwegein om aan te sluiten.

3. Inzet middelen innovatie en ondernemerschap

Hiermee geven we een scherpe prikkel tot innovatie. We willen de innovatie en het ondernemerschap door samenwerking met andere partijen bevorderen. Dit kan door actief partijen bij elkaar te brengen en te vragen met concrete innovatieplannen te komen. Samenwerkingspartners kunnen de archieven, musea, scholen (lager, middelbaar, hoger) ROC 's, RTV Utrecht, investeerders, fondsen of banken zijn. Samenhang wordt hierin gezocht met het programma 'Cultuur onderneemt'. De verdere uitwerking van lijn 3 vindt in de tweede helft van 2013 plaats.

Door dit te doen zorgen we voor meer maatwerk en stimuleren we de innovatie en het ondernemerschap in samenwerking met andere partijen. Hiermee wordt publiek-private samenwerking gestimuleerd en kunnen we tot efficiëntere oplossingen komen. Ook maken we het mogelijk dat Veenendaal en Nieuwegein kunnen participeren en hun kennis in kunnen brengen.

Kortom met dit model:

- Bevorderen wij dat bibliotheken en gemeenten hun wensen gezamenlijk helder formuleren. Door de regie hierop te nemen wordt de afstemming tussen gemeenten bevorderd in samenhang met en als uitwerking van het provinciale beleid.
- Bevorderen we lokaal maatwerk en vernieuwing bij stads- én regiobibliotheken.
- Wordt efficiëntie bevorderd.
- Wordt scherper ingezet op vernieuwing door ook andere partijen erbij te betrekken.
- Kunnen ook de gemeenten Veenendaal en Nieuwegein profiteren van de provinciale ondersteuning omdat er een nieuw platform kan ontstaan als belangenbehartiger.
- Draagt de provincie optimaal bij aan het uitgangpunt dat iedere burger in de provincie Utrecht een soortgelijk aanbod kan krijgen.
- Geven we ruimte geven aan publiek-private samenwerking.

Kaderbrief BiSC

Als basis voor de subsidieaanvraag van de BiSC stellen wij jaarlijks een kaderbrief op. Hierin geven wij aan welke inzet wij verwachten van de BiSC op het gebied van lijn 1 en lijn 2. In de brief gaan we in op de wijze van (horizontale) verantwoording, kwaliteitsbewaking en objectieve kwaliteitsbeoordeling. Wij zetten in ieder geval in op het werken vanuit de vraag van bibliotheken en gemeenten, ondernemerschap en klantgerichtheid. De bibliotheek is de belangrijkste gebruiker van de producten en dienstverlening van het BiSC en heeft daarmee het meest zicht op de geleverde kwaliteit van producten en diensten en nakoming van afspraken. Daarom krijgen de bibliotheken en gemeenten een rol bij de evaluatie van de geleverde diensten en de monitoring van de kwaliteit, klantgerichtheid en het vraaggericht werken door de BiSC. Ook krijgt de BiSC de taak zich te verantwoorden over de inzet van de middelen en ten aanzien van de output en kwaliteit van de geleverde diensten. De verdere invulling van deze verantwoording en kwaliteitsbewaking wordt nader uitgewerkt in overleg met bibliotheken en gemeenten.

Mogelijkheden voor toetreding Nieuwegein en Veenendaal

Zoals we eerder hebben aangegeven zien we de SUB (of een soortgelijk platform) als een belangrijke gesprekspartner, waarmee alle bibliotheken gezamenlijk naar buiten kunnen treden en dat als belangenbehartiger kan optreden voor de bibliotheken. Wij laten echter de oorspronkelijke voorwaarde los dat alleen bibliotheken die een gebied van minimaal 100.000 inwoners bedienen kunnen deelnemen aan het platform en daarmee kunnen profiteren van voordelen door samenwerking. Wij willen Nieuwegein en Veenendaal ook de mogelijkheid geven om van deze gezamenlijke diensten gebruik te maken. Het uitgangspunt hierbij is dat er naast het toegankelijk maken van de gezamenlijke marktpropositie voor alle bibliotheken en daarmee alle inwoners van de provincie, er uiteindelijk ook efficiency in de kosten wordt gerealiseerd. De totale beschikbare middelen voor het bibliotheekbeleid blijven gelijk. We geven de BiSC de rol om, in samenspraak met de bibliotheken en gemonitord door de provincie, verder uit te werken op welke wijze en onder welke inhoudelijke en financiële condities Nieuwegein en Veenendaal gebruik hiervan zouden kunnen maken. Dit wordt verder uitgewerkt in de kaderbrief.

Aandachtspunten

Deze wijziging van beleid en organisatie is fundamenteel. De keuze voor het model waarbij de provincie stuurt en regisseert, heeft veel voordelen maar ook kanttekeningen. In het eerste model lag het accent op de collectieve inbreng van bibliotheken. Het succes van de nieuwe aanpak ligt in de mate waarin de bibliotheken en BiSC het gevoel hebben voldoende betrokken te zijn. Immers de expertise ligt voor het belangrijkste deel op de werkvloer van bibliotheken en niet in de burelen van de provincie.

Een ander aandachtspunt is dat bibliotheken die nu taken uitvoeren onder regie van de SUB mogelijk niet tevreden zijn over de keuze om als provincie rechtstreeks een partij (nu de BiSC) te subsidiëren. Een struikelblok hierin kan de uitvoering van het gezamenlijk collectiebeleid worden. Wij leggen de coördinatie van het collectiebeleid neer bij de BiSC, wat tot gevolg kan hebben dat het collectiebeleid anders wordt georganiseerd. Het is belangrijk dat er consensus is over uitvoeren van collectieve taken, maar dit is niet altijd makkelijk (bv door verschil in draagkracht bij bibliotheken). De provincie zal zo veel mogelijk de consensus stimuleren en waar nodig knopen doorhakken.

Totstandkoming voorstel

Het nieuwe model is in bestuurlijk overleg besproken met SUB en BiSC en met de grote bibliotheken (Amersfoort en Utrecht). Daarnaast heeft er ambtelijk overleg plaatsgevonden over het conceptvoorstel met SUB en BiSC. Vervolgens is het conceptvoorstel op 9 april 2013 vastgesteld in GS en op 18 april 2013 besproken met bibliotheken, gemeenten en enkele statenleden. Ten behoeve van deze besprekingen is de concepttekst aan de belanghebbenden toegestuurd. Tot slot hebben de gemeenten en bibliotheken tot 20 mei 2013 de gelegenheid gehad om schriftelijk te reageren op het conceptvoorstel. Alle reacties zijn daar waar van toepassing verwerkt in de definitieve versie van 'Een nieuwe aanpak in bibliotheekbeleid'.

Ton Brandenburg, oud-secretaris van de Raad voor Cultuur en oud-directeur van de Zeeuwse Bibliotheek, heeft het conceptvoorstel geanalyseerd en enkele aanbevelingen gedaan die in bovenstaande tekst zijn verwerkt. Hij heeft de conceptwettekst, het conceptcharter 2013-2014 en de strategie van de VOB als ijkpunten gebruikt. "Het nieuwe model van de provincie Utrecht komt helder en gedegen over. Het sluit goed aan bij de trend van centrale sturing die de Rijksoverheid voor de digitale bibliotheek kiest. Op deze wijze wordt de samenhang lokaal, provinciaal en landelijk adequaat bevorderd."

8. Financiën

In totaal is er structureel €2.152.000 beschikbaar voor het bibliotheekbeleid.

2013

Voor 2013 is een subsidie van €1.433.000 verleend aan de BiSC. Dit is voor ICT, transport en P&F taken (Personeel en Financiën).

Aan de SUB is in 2013 een subsidie van € 719.000 verleend. Dit wordt uitgegeven aan marketing, digitale bibliotheek, educatie, formulemanagement, HRM, netwerk, collectie, innovatie en ondersteuning SUB. Dit bedrag wordt vanaf 2014 deels ingezet voor lijn 1 om de gezamenlijke marktpropositie en provinciaal collectioneren mogelijk te maken en deels voor lijn twee in samenhang met de landelijke afspraken (bv digitale bibliotheek, educatie, bibliotheek op school etc.).

2014 en verder

Vanaf 2014 is er € 1.992.000 gereserveerd voor de uitvoering van lijn 1 en 2 door de BiSC. Het bedrag is opgebouwd uit de bijdrage aan BiSC voor 2013 min P&F taken (€ 1.273.000) en de bijdrage aan de SUB voor 2013 (719.000). De subsidie aan de SUB komt hiermee per 2014 te vervallen. De verdeling van de middelen over lijn 1 en lijn 2 per 2014 wordt nog verder uitgewerkt.

Vanaf 2014 valt de subsidie op de P&F taken weg. De middelen die hiervoor beschikbaar waren (€ 160.000) worden vanaf 2014 ingezet voor lijn3: Innovatie en Ondernemerschap.

	2013	2014
BiSC	1.433.000	
SUB	719.000	
Lijn 1 & 2		1.992.000
Lijn 3		160.000
Totaal	2.152.000	2.152.000